

בדלת הבנין, זועות הגיסטאפו מדחפות על הבמה ונשים גרמניות מזילות דמעות

יבנים לאנה פראנק

בכל זאת הכחיש שרהחוף הגרמני, בשיא משבר סיני, כאילו דרשו האמריקאים לעכב את התשלומים לישראל, והוא לא השאיר שום ספק שגרמניה היתה דוחה בועם כל פניה כזאת. באותם הימים הקפידו הגרמנים שלא לשלוח אף חבר אחד של ממשלתם לפתיחת התערוכה הגרמנית בקאהיר, בה הושקע הון רב, מתוך חשש כי הופעת שרהחמסחר במצרים בימי המשבר יכלה להתפרש כהפגנה אנטי-ישראלית.

אילו החליטה ישראל היום לשלם שילומים לערביי פלסטין, מן הסתם היה כל פקיד ישראלי רואה חובה לעצמו "לדפוק" את המבקשים ככל האפשר, לנצל כל סייג בחוק כדי להוריד את סכום הפיצויים. בגרמניה המצב הפוך. הגרמנים משלמים ללא התחכמות את אשר התחייבו לשלם, ובמקרים מפוקפקים רבים ניתן ליהודים ליהנות מן הספק.

בגרמניה נוצרה שכבה שלמה של יהודים שמקצועם הוא להמות את רשויות הפיצויים. הגרמנים עצמם יודעים זאת. הם שותקים. מדוע? האם זו רק טפשות? האם זו רק אהבת הסדר הגרמנית, המחייבת למלא אחרי החוזה הכתוב בדיוק נמרץ? כל זה נכון, אך יש משהו נוסף, אותו משהו המרחף באוויר כאשר נזכר השם ישראל.

מובן שכל זה אינו מטהר אף במאומה את הפשעים הנוראים שבוצעו בתקופה הנאצית. הפיצויים האישיים אינם מכסים אלא חלק קטן מהנזק העצום שנגרם ליהודים המגורשים, שנאלצו להתחיל את חייהם מחדש על אדמה זרה, בעוני ובדלות. ובכל זאת, מפעל הפיצויים הוא מיוחד במינו.

★ ★ ★

לסופה, בעקבות של סרגדיה יחנית. אנה פראנק מכריזה על אמונתה בטוב שבאדם. אגרופים נאציים הולמים למטה בדלת הבנין. אוטו פראנק חוזר לבדו ממחנה ההשמדה, ולוחש ששוב לא יוכל לחיות בארץ הזוהרה.

המסך יורד. לרגע נשאר הקהל יושב המום, כאילו קפא. איש אינו מוחא כף. השחקנים אינם מופיעים לפני המסך להשתחחח. כמעט מבלי לדבר קמים האנשים, ניגשים למלתחות ונוטלים את מעיליהם וכובעיהם. עיני רוב הנשים אדומות.

★ ★ ★

"המטורף ההוא"

בני שיחה עם גרמני בא הרגע הגדול, כאשר מכבצת השאלה: "מניין בא ארונזי?" עד לאותו רגע היו בני-שיחי חושבים אותי לרוב לאנגלי.

הסחתי את השיחות במתכוון לאפיק שהוביל לשאלה זו. בכל פעם ניקרה בלבי השאלה: מה תהיה ההגבה הרגשית הראשונה של בני-שיחי, כאשר יודע לו שאני ישראלי?

לגבי גרמנים שלמטה מגיל 25, לא היה קורה כלום. ישראל לא היתה בעיניהם אלא ארץ אסיאתית רחוקה, בה פורצות תמיד מלחמות. ברוב המקרים לא ראו יהודי מעולם. ההיסטוריה התחילה לגביהם עם החורבן של סוף המלחמה, עת הסתובבו רעבים בין עיי המפולת והמתינו לשוב האב מן השבי. כל אשר קרה בימי הנאצים הוא טרום-היסטוריה.

לגבי גרמנים קשישים יותר שונה הדבר לגמרי. אחרי המשלוח האחרון של שניה. משהו "או, אני ישראלי!" היתה משתררת בינינו מבוכה כלשהי, במשך אלפית של שניה. משהו השתנה. האיש נאלץ לקבוע את יחסו אלי מחדש. זכרונות של דברים לא-נעימים צצו בלבו.

הפרוסים של המזרח התיכון

במזכירות הבונדסטאג ישב אדם קטוע-יד, נכה-מלחמה בעל צלקות רבות. הצגתי לו את כרטיס-העיתונאים שלי. ברגע שראה את השם ישראל, התפשט חיוך רחב על פניו. "ארונזי, אני מוכרח להראות לו משהו", אמר, ופישפש בידו האחת במגירת שולחני. לבסוף שלף בתרועת-ניצחון את אשר חיפש: תפוז גדול, עטוף בנייר-משי שנשא שם ישראלי.

"קיבלתי את זה במתנה מהפרופסור ביהם", הסביר. "הוא קיבל תיבה שלמה של תפוזי-יפו מישראל וחילק לנו." פרופסור ביהם היה אחד החברים הגרמנים במשלחת שניהלה את המאורחות על חווה השילומים.

באחד ממאות החדרים של לשכת-העיתונות הגרמנית, השוכנת בבנין עצום העולה על בנין משרד-הבטחון בתל-אביב, נפגשתי עם הד"ר מילר-וורדאג, גבר צעיר, אריסטוקראטי וגבוה מאד, המטפל בעניני אסיה. "אתם הפרוסים של המזרח התיכון", הסביר לי בהתלהבות. אחר-כך הפליג בשבחו של משה דיין. הוא קרא בעתון גרמני כי דיין אינו נוסע לעולם לעולם במכונית, ושהוא רגיל ללכת מרחקים עצומים ברגל.

הגרמנים אינם יודעים על ישראל כמעט ולא כלום. הם יודעים רק שזו ארץ של "מושבות צבאיות", כפרים רומנטיים בהם נושאים כל האיכרים רובים ושומרים בלילות אחרי יום-עבודה. הם יודעים שזו ארץ של מלחמה ניצחית, מדינה המגייסת נשים לצבא (דבר נורא מכל נורא, אך כנראה הכרחי), בה הפכו היהודים חורה לאיכרים, כמו בימי התנ"ך.

הם יודעים גם שישראל היא מדינה קטנה. "מדינה קטנה" בעיני גרמנים היא מדינה בת עשרה מיליון איש, ורוב הגרמנים מתארים לעצמם במעורפל שזוהו בערך מספר אוכלוסי ישראל. העובדה שיש ערבים בישראל אינה ידועה לאיש.

הכבוד העצום שהגרמנים רוחשים למדינת-ישראל מגיע למוסדות גבוהים מאד. במשרד-החוץ הגרמני, גם הוא ביתן-זכוכית ענקי וחודש לגמרי, נפגשתי עם הד"ר פרוביין, המקוה להיות הציר הראשון של גרמניה בישראל, כאשר תעז גרמניה למנות ציר כזה. פרוביין הוא גאון במתן ראיונות — במשך שעה של שיחה לא אמר שום דבר. אולם אנשים חשובים יותר מסרו לי בסוד את הערכת הממשלה הגרמנית על עתיד ישראל.

לדעת הגרמנים, גלומים בישראל סיכויים כלכליים עצומים לעתיד. קשה לדעת על מה הם מבססים הערכה אופטימית זו. אולי הם זוכרים את הכשרון הכלכלי של יהודי גרמניה. הם משוכנעים כי ישראל תהיה המרכז הכלכלי של המרחב, מדרך כלכלי לכל ארצות ערב. לכן תומכים גם כלכלנים גרמניים חשובים בחווה השילומים. הם מקחים כי בעזרת השילומים מצליחה גרמניה להקדים את כל מתחיה בקשירת קשרים כלכליים בישראל, שתהיה בבוא העת מרכז להשקעות הגרמניות במרחב — כאשר יקום השלום בין ישראל והערבים, הדרוש לשם כינון היציבות במרחב.

★ ★ ★

ד"ר קסטנר בהאמבורג

בערב בו נורה הד"ר ישראל קסטנר, כמדומני, ישבתי במסעדה קטנה ונחמדה, שהיתה בנויה על רציף קטן על גדת הנהר אלבה, בהאמבורג. כל כמה דקות הופיעה (המשך בעמוד 18)

השיחה נמשכה כאילו לא קרה כלום. אולם משהו קרה. האיש שוב לא החיחס אלי כאילו הייתי אנגלי, שוייצאי או אמריקאי.

מה קרה? ברוב המקרים, היה האיש מתחיל לגלות אהדה מוגזמת, כאילו בא להוכיח בשם העם הגרמני כולו שהוא מצטער על מה שקרה. בעל-בית המלון ליהא אותי עד לפתח המזנון, עורך-העתון הקדיש לי שעות ארוכות מזמנו, הגנרל הקסיד להובילני אישית לכל מיתקני יחידתו, הפקיד הגבוה ביטל את פגישותיו הקודמות כדי להתפנות לי. אנשים פשוטים ברכבת השתדלו, לפחות, להסביר לי את הנוף.

האם היתה זאת תמיד העמדת פנים? איני חושב כך. לפחות בכמה מן המקרים היה זה ביטוי למשהו פנימי יותר — אולי בוששה אמיתית, אולי מצפון קיבוצי רע, אולי דחיפה פנימית להחזיר חלק זעיר מחוב שכל אחד מרגיש בו.

רק במקרים מעטים מאד הוכרו בפירוש הדברים שקרו. כמה גרמנים היו ממהרים לקלל את "המטורף ההוא" ולהזכיר שיש להם ידיים יהודים שחזרו מישראל. הם מצאו חן בעיני פחות מהאחרים. אולם בדרך כלל ריחפו הדברים באוויר בלי להיאמר, הרגשה סתומה של אשמה, שאיש לא רצה לזכרה בפירוש, אך שכל אחד ידע שהיא קיימת.

משהו קורה ברגע שישראלי מכריז על זהותו בארונזי גרמני, והוא אינו נעלם אף לרגע. אין הוא עובר עם הזמן. שני הצדדים אינם יכולים להרגיש את עצמם בנות. "אחרי כמה שנים זה חריף עוד יותר מאשר בהתחלה", אמר לי ראש-משלחת השילומים של ישראל בבון, הציר פליכס שנער.

באיו מידה באמת חדר רגש-הבושה הזה לעומק הלב? האם אין הוא שטחי? ברגעים של רוגנה אמיתית, עלולים לבצבץ לפתע שרידים מן העבר. כך סיפר לי יהודי שירד מישראל על חברתו, אשה שחורה מתל-אביב לקלן, הפכה שם סקידה במנגנון הפיצויים. כתוצאה מסכסוך-שכנים שירגתי, פלשה האשה לאחד החדרים הסמוכים לדירתה, דבר שעורר עליה את רוגנה של בעל-הבית.

הוא רגש ורתת, עד שהפליט לבסוף את המלים הגורליות. "היטלר צדק! כל היהודים הם רמאים!" הוא צעק. "ואת הכי גרועה מכולם!"

★ ★ ★

שילומים למיבצע סיני

הטמו החי להרגשת הבושה, לפחות בשכבות העליונות של גרמניה, הוא מיבצע השילומים. כמפעל שנעשה מרצון, הוא מיוחד במינו בהיסטוריה האנושית.

אפשר למצוא סיבות רבות מדוע כדאי הדבר לגרמניה מבחינה אנוכית פשוטה. רוב כספי השילומים באו לגרמניה בצורה זו או אחרת מידי האמריקאים. תמורת חווה השילומים ויתר יהודי סם על חובות גרמניים שעלו על כל סכום הפיצויים. כ-60% מכספי השילומים נשארים בגרמניה, תמורת עבודה וסחורות, ומביאים ברכה למשק הגרמני.

אולם אפילו אם לוקחים את כל זה בחשבון, נשאר משהו חיובי במפעל זה. כל תועלת פוליטית שהגרמנים יכלו להפיק ממנו — על-ידי טיהור שמם בחברת האומות — הופקה מומן. המשכת התשלומים מביאה נזק ממשי מאד לאינטרסים הגרמניים בעולם הערבי.